

วันอาสาฬหบูชา

จากภาพสลักบนใบเสมา

ตอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์

Boundary Stone
with a scene from the life of the buddha
Buddha Gives First Sermon
to Group of Five Monks.

วันอาสาฬหบูชา

วันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ นับเป็นวันที่สำคัญยิ่งของพระพุทธศาสนา คือวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมชื่อว่า **"ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร"** ที่ตรัสรู้เป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ทั้ง ๕ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ปัจจุบันตั้งอยู่ในประเทศอินเดีย จึงเป็นวันที่มีพระรัตนตรัยครบ ๓ องค์ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร มีหลักปฏิบัติที่สำคัญ ๒ หลัก ดังนี้

๑. มัชฌิมาปฏิปทาหรือทางสายกลาง ข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง ถูกต้องและเหมาะสมที่จะบรรลุถึงจุดหมายได้ โดยมีหลักปฏิบัติ ๘ ประการเรียกว่า **"อริยมรรคมีองค์ ๘"**

๒. อริยสัจ ๔ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ได้แก่

ทุกข์ = ปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์

สมุทัย = สาเหตุของทุกข์

นิโรธ = ความไม่มีทุกข์

มรรค = หนทางแห่งการดับทุกข์

พระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถ วัดศรีมงคล บ้านนาทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ (ที่มา : กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม กองโบราณคดี กรมศิลปากร)

ปัจจุบันมักจะพบภาพเหตุการณ์วันอาสาฬหบูชา ในรูปแบบจิตรกรรมฝาผนังโดยเฉพาะในอุโบสถของวัด ทั้งนี้ ในสมัยทวารวดี (ประมาณ พ.ศ. ๑,๓๐๐ - ๑,๕๐๐) ได้สลักภาพพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ไว้บนใบเสมา ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น มีรายละเอียดดังนี้

กว้าง ๘๐ ซม.

สูง
๒๐๐.๕ ซม.

ใบเสมาสลักภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติ ตอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์

ที่มา : ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเสมา
ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

อายุ/ศิลปะ : ทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๖ (พ.ศ. ๑,๓๐๐ - ๑,๕๐๐)

ปัจจุบันจัดแสดงที่อาคารใบเสมา
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น

ภาพสลักบนใบเสมา

บุคคลที่ ๒ ลักษณะ นั่งชันเข่าและพนมมือ
บุคคลนี้ อาจหมายถึงเทพหรือเทวดาที่มา
เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

บุคคลที่ ๑ เป็นภาพพระพุทธเจ้า ด้านหลัง
พระเศียรมีประภามณฑล นั่งบนบัลลังก์ได้
ต้นไม้ พระหัตถ์ทำปางแสดงธรรม

บุคคลจำนวน ๕ คน ลักษณะ มุ่นมวยผม
ไว้กลางศีรษะ บุคคลที่ ๔ และ ๕ เออแขน
คล้องกัน ทั้ง ๕ คน นุ่งผ้ากรอมเท้า นั่งและ
คล้ายกำลังเจรจากัน ฉากหลังเป็นต้นไม้

ภาพบุคคลจำนวน ๕ คน
คงหมายถึง “ปัญจวัคคีย์”

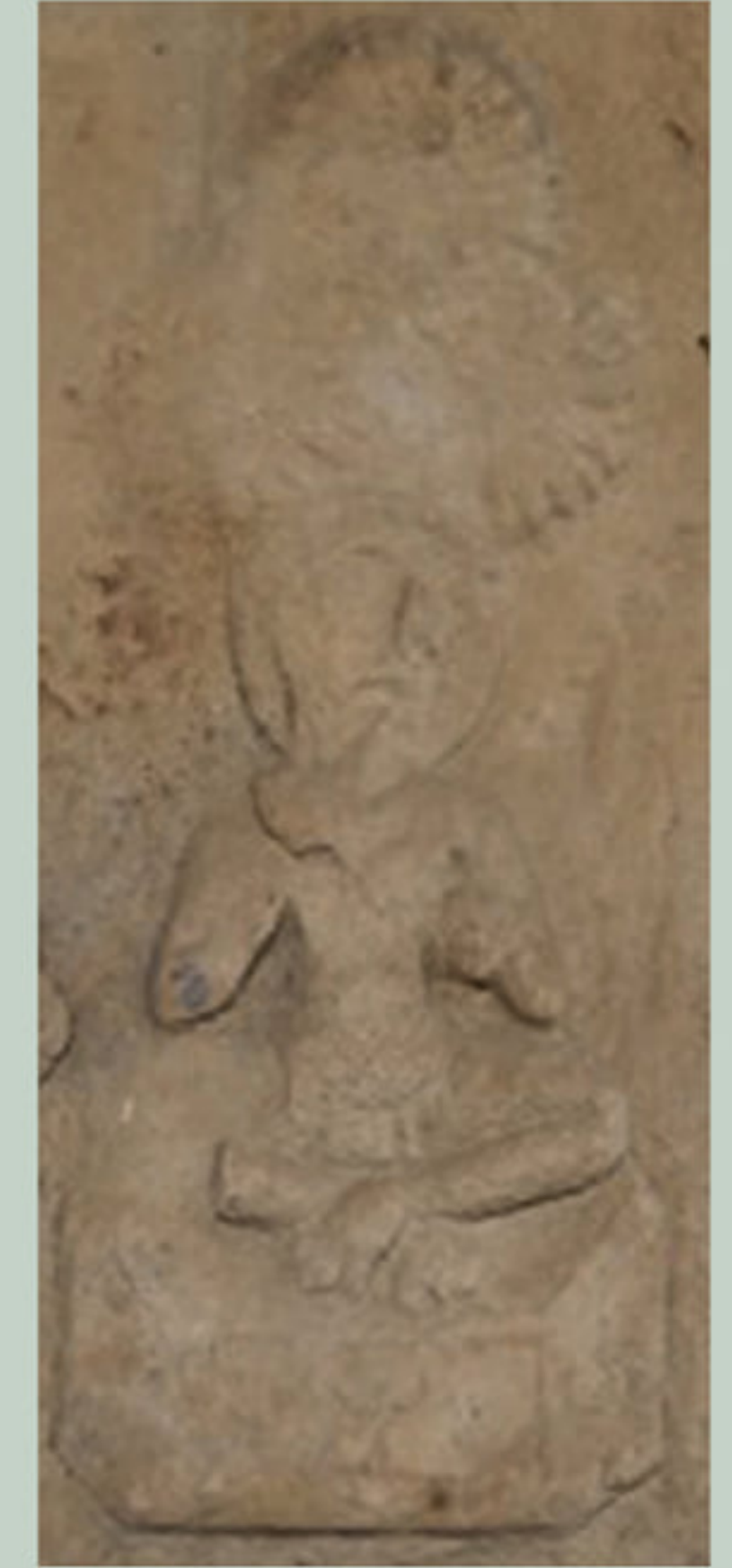
ภาพฉากด้านหลังเป็นต้นไม้ แสดงว่าเหตุการณ์นี้
เกิดขึ้นในป่าและคงเป็น “ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน”

ใบเสมาสลักภาพพุทธประวัติ

ตอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์

เหตุการณ์ตอนนี้มีอยู่ว่า “...หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ๒ เดือน พระองค์ได้เสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เพื่อไปพบและแสดงธรรมแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ คือ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ เมื่อได้เห็นพระพุทธองค์เสด็จมาแต่ไกล จึงนัดหมายกันว่าจะไม่ไหว ไม่ลุกขึ้นต้อนรับ และไม่รับบาตรจีวรของพระองค์ แต่เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึง ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ก็ล้มนัดหมาย และลุกขึ้นต้อนรับพระองค์ด้วยความเคารพ จากนั้นพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนาที่ชื่อว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” แก่ปัญจวัคคีย์ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ...”

พระพุทธเจ้าทรงแนะนำปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ให้เดินทางสายกลาง คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ และทรงแสดงอริยสัจ ๔ ประการ เมื่อพระพุทธองค์แสดงพระธรรมเทศนาจบ **โกณฑัญญะได้บรรลุโสดาบันและทูลขออุปสมบท จึงเป็นพระสงฆ์รูปแรกของศาสนาพุทธ** ส่วนปัญจวัคคีย์องค์อื่น ๆ ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในเวลาต่อมา

ปัญจวัคคีย์ คือ กลุ่มภิกษุสงฆ์ของพระพุทธศาสนา มีทั้งหมด ๕ รูป ได้แก่ โกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ

อีกหนึ่งหลักฐานในสมัยทวารวดี ที่สำคัญและคล้ายคลึงกับภาพสลักบนใบเสมาดังกล่าว คือ ภาพสลักบนแท่นหิน เป็นภาพพุทธประวัติ ตอน พระพุทธเจ้าปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

(ที่มา : จีรวัดน์ ตั้งจิตรเจริญ)

ปัญจวัคคีย์อุปสมบท
เป็นภิกษุสงฆ์ของพระพุทธศาสนา

ภาพสลักนี้แสดงความต่อเนื่อง
ของเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้า
ปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์

เกิดความเลื่อมใสและบรรลุนิพพาน

ปัญจวัคคีย์เป็นพราหมณ์หรือนักบวช
กำลังฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า

เปรียบเทียบภาพปัญจวัคคีย์บนใบเสมา กับภาพสลักบนแท่นหิน

ใบเสมา : ลักษณะทรงกลมมนมวย และกำลังเจรจาหรือปรึกษากัน
จากการเปรียบเทียบ สามารถบอกข้อมูลภาพปัญจวัคคีย์
บนใบเสมาได้ ดังนี้

๑. เป็นพราหมณ์หรือนักบวชก่อนเป็นภิกษุสงฆ์ของ
พระพุทธศาสนา

๒. กำลังนัดหมายกันว่าจะไม่ไหว ไม่ลุกขึ้นต้อนรับ และไม่รับ
บาตรจีวรของพระองค์ หรือกำลังแสดงกิริยาคัดค้านไม่ฟังธรรม
จากพระองค์

ภาพสลักบนแท่นหิน : ลักษณะทรงกลมมนมวย มีหนวดและเครา
เป็นพราหมณ์หรือนักบวช พนมมือและกำลังฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า

เดิมปัญจวัคคีย์เป็นนักบวช เพื่อติดตามและปรนนิบัติ
พระพุทธเจ้าตั้งแต่เสด็จออกผนวช ช่วงนั้นปัญจวัคคีย์เห็นว่า
พระองค์ลดความเพียรที่จะตรัสรู้ จึงหมดความเลื่อมใส ละทิ้ง
พระองค์ และไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมื่อพระพุทธเจ้า
ตรัสรู้แล้ว และเสด็จมาปฐมเทศนาธรรม เหล่าปัญจวัคคีย์
จึงแสดงกิริยาเช่นนี้

ดังนั้น ใบเสมาสลักภาพพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ คือ เหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าปฐมเทศนาในขณะที่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เป็นพราหมณ์ หรือนักบวช ยังไม่บรรลุนิพพานหรือเป็นภิกษุสงฆ์ของพระพุทธศาสนา

เหตุผลที่พระพุทธเจ้าปฐมเทศนาครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ คือ

- ❁ เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ทรงระลึกถึงเหล่าปัญจวัคคีย์ที่เคยเฝ้าปฏิบัติพระองค์
- ❁ เพราะต้องการเริ่มสอนธรรมแก่ผู้มีพื้นฐานปัญญาดี และรู้แจ้งคำสอนได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำไปชี้แจงอธิบายให้ผู้อื่นได้อย่างกว้างขวาง

สรุป

วันอาสาฬหบูชา เป็นวันสำคัญของพระพุทธศาสนา คือวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาชื่อว่า "ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร" เป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ จึงเป็นวันที่มีภิกษุสงฆ์ของพระพุทธศาสนา และพระรัตนตรัยครบสมบูรณ์

สำหรับวันอาสาฬหบูชาในสมัยทวารวดี (ประมาณ พ.ศ. ๑,๓๐๐ – ๑,๕๐๐) ได้ปรากฏเป็นภาพสลักบนใบเสมา เป็นภาพพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ได้จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเสมา ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ใบเสมาดังกล่าวบ่งบอกได้ว่าช่างหรือผู้สลักได้ถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างดียิ่ง และพุทธศาสนิกชนในสมัยนั้นให้ความสำคัญกับวันอาสาฬหบูชา จึงนับเป็นหลักฐานสำคัญของพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ทศพร ศรีสมาน. “การวิเคราะห์ข้อมูลโบราณวัตถุเพื่อการศึกษาและจัดแสดง : กรณีศึกษาใบเสมาหินทรายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวัฒนธรรมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.

น. ณ ปากน้ำ. ศิลปบนใบเสมา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2524.

วชิราภรณ์ ไชยชาติ. นำชมใบเสมา ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อรุณการพิมพ์, 2552.

อมรา ศรีสุชาติ. พุทธปฏิมาวิจิตรจากภารตะสู่สุวรรณภูมิ. นครปฐม : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2561.

